

MARIAN J. PTAK
Uniwersytet Wrocławski

Konfederacja śląsko-morawska z 1389 roku

Wśród kilkunastu znanych czternastowiecznych konfederacji, które obowiązywały na Śląsku, na szczególną uwagę zasługują te, które zostały zawarte przez miejscowych książąt, wywodzących się w zdecydowanej większości z pierwotnej i rodzimej dynastii Piastów. O takich konfederacjach zachowały się przeważnie tylko nieliczne i lakoniczne wzmianki źródłowe. Na tym tle wyjątkowe znaczenie ma konfederacja z 1389 roku, pozwalająca nie tylko na określenie jej formy, treści i celu, ale także sygnatariuszy oraz politycznej organizacji zwasalizowanych już przez króla czeskiego książąt śląskich. Na konfederację tę zwracano już pobieżną uwagę w czeskim i niemieckim piśmiennictwie naukowym XIX i XX wieku, w najszerszym zakresie uczynił to Klaus J. Heinisch¹. Polscy badacze ograniczali się do tej pory do powielania informacji i ocen zawartych w niemieckich i czeskich opracowaniach o charakterze ogólnym². W takiej sytuacji nowe, prawno-ustrojowe spojrzenie na tę konfederację, z uwzględnieniem szerszej podstawy źródłowej, wydaje się zatem w pełni zasadne.

---

¹ K.J. Heinisch, *Schlesische Landfrieden*, „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau” 22, 1981, s. 68–91. Tam wykaz literatury, wyrażającej sprzeczne poglądy na jej temat, nieuwzględniający jednak wszystkich wartościowych pozycji.

² P. Jurek, *Śląskie pokoje krajowe. Studium historyczno-prawne*, „Acta Universitatis Wratislaviensis No 1094. Prawo” CLXXVI, Wrocław 1991, s. 30. Źródłem informacji byli przede wszystkim: C. Grünhagen, *Geschichte Schlesiens*, t. 1, Gotha 1884, s. 211–214; F. Rachfahl, *Die Organisation der Gesamtstaatsverwaltung Schlesiens vor dem dreissigjährigen Kriege*, Leipzig 1894, s. 84–85; J. Kapras, *Právní dějiny zemí Koruny České, Díl první*, v Praze 1913, s. 28 nn. Warto też zwrócić uwagę na pracę, której autorem jest G. Biermann, *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*, Teschen 1874, s. 179.

1. Forma

Zawarcie tej konfederacji potwierdza dokument spisany w języku niemieckim, co dowodzi, że stał on się już w tym czasie językiem komunikowania książąt śląskich i coraz bardziej nabierał charakteru urzędowego. Zachował się jego pergaminowy oryginał w zasobach arcybiskupiego archiwum w Ołomuńcu³. Stał się on podstawą jedynego znanego mi przedruku⁴. Zaskakuje w związku z tym brak chociażby odpisu tego dokumentu wśród archiwaliów śląskich⁵. Został on uwierzytelniony trzynastoma pieczęciami książęcymi, a więc o jedną mniej, niż wynika z wyliczenia na wstępie dokumentu jego wystawców, czyli książąt. Być może para książąt cieszyńskich, Przemysław i Ziemowit, zapisana wyjątkowo łącznie, posłużyła się wspólną pieczęcią. Generalnie taki sposób uwierzytelnienia podkreśla samodzielność polityczną poszczególnych książąt i związkowy charakter ich wspólnego występowania.

2. Miejsce

Miejscem sporządzenia aktu konfederacji była miejscowość *Hoczenplotz*, czyli *Hotzenplotz*, której czeskim odpowiednikiem jest obecnie *Osoblaha*, położona przy granicy z Polską, między Głubczycami i Prudnikiem⁶. Charakterystycznym elementem jej usytuowania fizjograficznego jest biegnąca z południa na północ rzeka o tej samej nazwie, która po polskiej stronie nosi nazwę Osobłoga. Tak zatem brzmi również polski odpowiednik nazwy tej miejscowości. Na początku XIII wieku, za panowania Przemysła Ottokara II, obszar wokół Osobłogi, która przed 1250 rokiem uzyskała prawa miejskie, i Kietrza (*Katscher*)⁷, został nadany biskupstwu w Ołomuńcu. Już w pierwszej połowie XIV wieku Osobłoga stała się polityczno-gospodarczym ośrodkiem tej morawskiej enklawy, pełniącym ważną rolę w systemie posiadłości

³ Státní oblastní archiv v Opavě, Arcybiskupstwo w Ołomuńcu, Hs. C I a 18. Są też informacje o drugim oryginalnie w Archiwum Ziemskim w Brnie oraz jego odpisie w Arcybiskupim Archiwum w Kromieryżu (AP Wrocław, Rep. 135, sygn. 149 e).

⁴ *Codex Diplomaticus et Epistolaris Moraviae* (CDEM), t. 11, s. 454–455, nr 536.

⁵ Pominęli go w swoim cennym dyplomatariuszu C. Grünhagen i H. Markgraf, *Lehns = und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, Erster Theil, Leipzig 1881 (GM I), którzy w swoim autorskim egzemplarzu (s. 18) zamieścili o nim odrębną notatkę (*1389 Landfriedensbündniß mit Mähren*), odsyłając do opracowania P.G. Wolnego, *Excommunication des Markgrafen von Mähren Prokop und seines Anhanges im Jahre 1399 und was damit zusammenhängt*, [w:] *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen*, t. 8, 1852, s. 183 nn.

⁶ Obecnie w Republice Czech w Kraju Morawskośląskim.

⁷ Obecnie w granicach Rzeczypospolitej Polskiej, położony ok. 20 km na północny wschód od Głubczyc. Zapewne już w drugiej połowie XIII w. otrzymał prawo miejskie. *Handbuch der historischen Stätten. Schlesien*, Stuttgart 2003, s. 220–221.

ziemskich ołomunieckiego biskupstwa, usytuowanej na terytorium Księstwa Opawskiego, wyodrębnionego z Margrabstwa Moraw na początku XIV wieku. Księstwo to, za pośrednictwem panujących w nim książąt z dynastii Przemyślidów, którzy od 1336 roku władali również śląskim Księstwem Raciborskim, od połowy XIV wieku zaczęło politycznie ciążyć ku Księstwu Górnego i Dolnego Śląska⁸.

Zawarcie tej konfederacji było najprawdopodobniej rezultatem odbytego w tym mieście zjazdu jej sygnatariuszy oraz innych osób wymienionych w konstytuującym ją dokumencie⁹. Wybór tej miejscowości wskazuje, że najbardziej zainteresowanym jej zawianiem był biskup ołomuniecki. Trzeba bowiem pamiętać, iż organizacja takiego zjazdu wymagała od gospodarza poniesienia dużych nakładów finansowych.

3. Czas

Dokument stwierdzający zawarcie konfederacji jako datę jego wydania podaje rok 1389 i najbliższy piątek *nach dem oberisten tage*. Jest to piątek po stałym święcie, występującym w dokumentach łacińskich pod nazwą *Epiphania domini*, które przypada na dzień 6 stycznia, znanym w języku polskim pod nazwą Objawienia Chrystusa albo Trzech Króli. Dniem wystawienia dokumentu jest zatem 9 stycznia¹⁰. Tymczasem opublikowano go drukiem z datą 8 stycznia (czwartek) i we wszystkich kolejnych opracowaniach jest ona bezkrytycznie akceptowana.

Dokument dokładnie określił, co nie było regułą, także czas obowiązywania konfederacji. Początkiem tego okresu był dzień wystawienia dokumentu (9 stycznia 1389 roku) i następnie dwa pełne lata liczone od niedzieli *Judica in der vasten*, czyli od piątej niedzieli Wielkiego Postu tego roku (4 kwietnia 1389). Ostatnim dniem jej obowiązywania miał być zatem 4 kwietnia (wtorek) 1391 roku¹¹.

4. Charakter prawny

Dokument na określenie charakteru prawnego tego aktu używa jednej nazwy, mianowicie *eynung*, co dosłownie oznacza „zjednoczenie” albo „unię”, czyli po-

⁸ *Handbuch der historischen Stätten. Böhmen und Mähren*, Stuttgart 1998, s. 203–204.

⁹ K.J. Heinisch, *op. cit.*, s. 87, sugeruje, że nie wszyscy sygnatariusze aktu konfederacji musieli być osobiście obecni w Osoblodze, ponieważ mogli wyrezyć się wysłannikami. Wydaje się to jednak mało prawdopodobne, biorąc pod uwagę sposób uwierzytelnienia dokumentu oraz brak w jego tekście wzmianki o zastępstwie niektórych uczestników.

¹⁰ H. Grotefend, *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, Erster Band: Glossar und Tafeln*, Hanower 1891, s. 137; B. Włodarski, *Chronologia polska*, Warszawa 1957.

¹¹ K.J. Heinisch, *op. cit.*, nie wiadomo, dlaczego ustalił tę datę na 1 kwietnia 1391 r.

łączenie wielu autonomicznych podmiotów w jeden związek (*Bund*), czyli konfederację (*confoederatio*). Wydawcy dokumentu zatytułowali go *Schutzbündniss*, czyli związek obronny, eksponując tym samym cel jego powstania. Takie określenie jego charakteru wydaje się jednak nazbyt ogólne, ponieważ jego celem było solidarne zwalczanie przestępczości i tym sposobem zapewnienie pokoju ziemskiego jako fundamentalnego dobra porządku publicznego.

5. Strony

Wystawcą dokumentu byli wyłącznie książęta (*herzogen*) śląscy z dynastii Piastów oraz morawscy (opawscy) z dynastii Przemyślidów¹². Jednak w samym dokumencie brak bezpośrednich odniesień do ich śląskości i morawskości oraz dynastycznego pochodzenia¹³. Oznaczono ich tylko imieniem skojarzonym ze stołecznym miastem biskupstwa lub księstwa.

Listę wystawców otwiera Waclaw, biskup wrocławski (*zu Breslaw*), pochodzący z książęcej linii Piastów legnickich¹⁴. Z tytułu tej godności biskupiej był również księciem nyskim i grodkowskim, co dokument pomija. Waclaw był zatem z pochodzenia księciem legnickim, aktualnym księciem nyskim i grodkowskim oraz biskupem wrocławskim i z tego ostatniego powodu znalazł się na pierwszym miejscu tej listy. Liczył wówczas 41 lat.

Na drugim miejscu wymieniono Ludwika brzeskiego (*zum Brege*). Był on synem księcia brzeskiego Bolesława III¹⁵. Po jego śmierci jako Ludwik I objął rządę w Księstwie Brzeskim¹⁶. Według ówczesnych kryteriów w 1389 roku był już starcem, liczącym około 70 lat. Jako najstarszy w tym gronie, i w związku z tym senior wszystkich książąt śląskich, został wymieniony bezpośrednio po księciu-biskupie wrocławskim.

Na trzecim miejscu znalazł się Władysław opolski (*zu Opol*), zwany Opolczykiem, przedstawiciel górnośląskiej linii Piastów. To syn Bolka II opolskiego i najbardziej utytułowany oraz wpływowy spośród wszystkich ówczesnych książąt¹⁷. Był najstarszym wśród książąt górnośląskich i liczył wówczas około 61 lat.

---

¹² F. Kopetzky, *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061–1464)*, Wien 1871, nr 402. Regest dokumentu błędnie sugeruje, że wystawcą dokumentu był biskup ołomuniecki.

¹³ Termin „Piastowie” na określenie potomków Mieszka I powstał dopiero u schyłku XVI wieku. K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. 1, Wrocław 1973, s. 8–10.

¹⁴ Ur. 1348, zm. 1419. W 1375 r. biskup lubuski, w 1382 r. biskup wrocławski. W 1417 r. zrezygnował z godności biskupa wrocławskiego. K. Jasiński, *op. cit.*, s. 187.

¹⁵ Ur. 1291, zm. 1352. *Ibidem*, s. 170–173. Bolesław III Rozrzutny, książę wrocławski, legnicki i brzeski.

¹⁶ Ur. 1313/1321, zm. 1398. *Ibidem*, s. 179–180.

¹⁷ Ur. 1326/1330, zm. 1401. Książę opolski, wieluński, kujawski i dobrzyński, palatyn węgierski. *Ibidem*, t. 3, s. 80–82.

Na czwartym miejscu wymieniono wspólnie Przemysła i Siemowita cieszyńskiego (*zu Tesschin*), co może oznaczać, że wspólnie w tym czasie władali Księstwem Cieszyńskim. Przemysław I zwany Noszakiem¹⁸ był najbardziej znanym synem Kazimierza cieszyńskiego. W 1389 roku liczył około 55 lat. Najmłodszym synem Kazimierza cieszyńskiego był zapewne Siemowit¹⁹. Liczył w tym samym czasie około 50 lat. Takie łączne występowanie obu braci sugeruje funkcjonowanie w Księstwie Cieszyńskim w tym czasie współrzędów na podstawie niedziału braterskiego, w którym starszemu bratu przysługiwało pierwszeństwo, wyrażające się m.in. w kolejności występowania w dokumentach.

Szóstym księciem był Konrad oleśnicki (*zur Olsen*). Ponieważ Konradów było kilku, chodzi tu o syna Konrada I, czyli Konrada II zwanego też Siwym²⁰. W roku 1389 osiągnął wiek około 50 lat.

Siódmym był drugi książę brzeski (*zum Brege*), Henryk. Był najstarszym synem Ludwika I brzeskiego i przypisywano mu liczbę porządkową VII i przydomek „z Blizną”²¹. Miał w roku zawarcia konfederacji około 46 lat. Tytułował się księciem lubińskim i brzeskim, co oznacza, że był wydzielonym księciem brzeskim w jego części z Lubinem jako ośrodkiem.

Ósmym był Ruprecht legnicki (*zu Legnicz*), najstarszy syn Waclawa I. Jego imię, po raz pierwszy występujące u Piastów, było używane zamiennie z imieniem Rupert²². W 1389 roku miał około 44 lat.

Jako dziewiąty wystąpił Mikołaj opawski (*zu Troppaw*). Chodzi tu o Mikołaja III, syna Mikołaja II i starszego brata Przemka I, który w latach 1367–1377 współrządził Księstwem Opawskim, natomiast w latach 1377–1394 był księciem wyodrębnionego z niego Księstwa Głubczyckiego²³. Miał wówczas niepełna 50 lat.

Dziesiątym był Henryk głogowski (*zu Glogaw*). To zapewne syn Henryka Żelaznego, Henryk (VII) Średni Rumpold, zwany też Większym²⁴. Pan Głogowa i Ścinawy. Liczył około 39 lat.

Na jedenastym miejscu wymieniono Konrada Młodego (*der junge Conrade zur Olsen*). Jest to przydomek zaskakujący, niewystępujący w opracowaniach genealogicznych dotyczących książąt oleśnickich. Wydaje się jednak, że zastosowano go tu w odniesieniu do Konrada II, który był jego ojcem, a zatem

¹⁸ Ur. 1332/1336, zm. 1410. *Ibidem*, s. 140–144.

¹⁹ Ur. 1330/1340, zm. 1391/1393. *Ibidem*, s. 145–146. W 1361 r. został komturem joannitów w Oleśnicy, następnie, najpóźniej w 1372 r., przeorem joannitów na Polskę, Czechy, Morawy, Austrię, Styrię i Karyntię, którym był do śmierci.

²⁰ Ur. 1338/1340, zm. 1403. *Ibidem*, t. 2, s. 173–174.

²¹ Ur. 1343/1344, zm. 1399. *Ibidem*, t. 1, s. 194–197.

²² Ur. 1340/1347, zm. 1409. *Ibidem*, s. 186–187.

²³ Ur. ok. 1339, zm. 1394. K. Wutke, *Stamm- und Übersichtstafeln der Schlesischen Fürsten*, Breslau 1911, Tafel VIII.

²⁴ Ur. ok. 1350, zm. 1395. K. Jasiński, *op. cit.*, t. 2, s. 124–127.

Konradem Starym, a nie w odniesieniu do jego pięciu synów, dla których był Konradem Starym. Zatem chodzi tutaj o Konrada III Starego, który miał wówczas około 32 lat²⁵.

Dwunastym w kolejności był Henryk kożuchowski (*zur Freynstat*). Był też synem Henryka Żelaznego, noszącym miano Henryka (VIII) Młodszego Wróbla²⁶. W tym czasie używał tytułu księcia w Śląsku, pana na Kożuchowie i Zielonej Górze; po śmierci braci także tytułował się panem Głogowa i Żagania. Miał w tym czasie około 29 lat.

Na trzynastym miejscu usytuowano Przemka opawskiego (*zu Troppaw*). Chodzi tu o Przemka (Przemysła) I, syna Mikołaja II i młodszego brata Mikołaja III. W czasie zawierania konfederacji władał Księstwem Opawskim (bez części głubczyckiej)²⁷. Liczył wówczas 24 lata.

Bolko opolski (*zu Opol*) był czternastym i ostatnim księciem. To syn Bolesława III, który w związku z tym został Bolesławem IV, zwanym też Starym, w odróżnieniu od noszącego to samo imię swojego najstarszego syna²⁸. Miał zatem w tym czasie około 24 lat, czyli był najmłodszym uczestnikiem zjazdu.

Z wyliczenia wystawców i sygnatariuszy dokumentu wynika, że zastosowano w nim kryterium starszeństwa, czyli osiągniętego w tym czasie wieku przez poszczególne osoby. Wyjątkiem od tej zasady był pierwszy na tej liście książę legnicki, któremu z tytułu pełnienia godności biskupa wrocławskiego przysługiwało starszeństwo funkcji, a nie wieku. Zasada starszeństwa obejmowała nie tylko śląskich Piastów (14), lecz także morawskich (opawskich) Przemyslidów (2), których nie wyliczono odrębnie, lecz wspólnie z książętami piastowskimi. Zostali zatem potraktowani jak pełnoprawni członkowie politycznej wspólnoty książąt śląskich. Na podstawie tej listy można również określić stopień, w jakim były reprezentowane ówczesne linie książęce. W kolejności pojawiania się na niej przedstawiciele poszczególnych linii dają to następujący rezultat: legnicy (2), brzescy (2), opolscy (2), cieszyńscy (2), oleśniccy (2), opawscy (2), głogowscy (2, choć jeden tytułował się jako kożuchowski). Każda z reprezentowanych tu linii miała zatem bez wyjątku po dwóch przedstawicieli. Z zestawień tych wynika, że nie wszyscy ówczesnie politycznie czynni książęta śląscy (także opawscy) i nie wszystkie linie książęce uczestniczyły w zawarciu tej konfederacji. Widoczny jest brak linii książąt ziebickich (Bolesław III)²⁹, żagańskich (Henryk VI Starszy)³⁰, oświęcimskich (Jan III)³¹ i raciborskich (Mikołaj)³². Konfederacja nie ob-

²⁵ Ur. 1354/1359, zm. 1412/1413. *Ibidem*, s. 174–176.

²⁶ Ur. 1357/1363, zm. 1397. *Ibidem*, s. 127–128.

²⁷ Ur. 1365, zm. 1433. K. Wutke, *op. cit.*

²⁸ Ur. 1363/1367, zm. 1437. K. Jasiński, *op. cit.*, t. 3, s. 98–99.

²⁹ Ur. 1344/48, zm. 1410. *Ibidem*, t. 3, s. 59–60.

³⁰ Ur. 1345, zm. 1393. *Ibidem*, t. 2, s. 119–121.

³¹ Ur. 1366/76, zm. 1405. *Ibidem*, t. 3, s. 158–161.

³² Ur. ?, zm. 1407/14.

jęła także terytoriów, które zostały już pozbawione swoich przyrodzonych ksiąząt lennych (dziedziczne Korony Czeskiej): Księstwo Wrocławskie, Księstwo Świdnicko-Jaworskie, Weichbild Namysłowski, Weichbild Ząbkowicki. Wszyscy byli połączeni więzami krwi i powinowactwa³³.

Stronę morawską reprezentowały tylko dwie osoby. Pierwszą był „książę i pan Jost, margrabia i pan ziemi morawskiej”³⁴. Widoczny jest brak jego młodszego brata Prokopa, noszącego także tytuł margrabiego morawskiego. Warto jednak w tym miejscu zwrócić uwagę, że Jost był starszym margrabią, co wyrażało się w dodatkowych uprawnieniach, nieprzysługujących margrabiemu młodszemu. Drugim przedstawicielem Moraw był Mikołaj, biskup ołomuniecki³⁵. Obaj byli zatem, pod względem ustrojowo-prawnym, odpowiednikami ksiąząt śląskich, uznawanymi za ksiąząt morawskich (*fürsten*).

Stroną nie był „książę i pan Waclaw, z bożej łaski król rzymski, po wszystkie czasy powiększyciel Rzeszy i król Czech”³⁶, wymieniony we wstępnej części dokumentu jako pan, czyli polityczny zwierzchnik ksiąząt³⁷.

6. Postanowienia

Po wymienieniu wystawców i stron sformułowano ogólnie cel konfederacji, polegający na wspólnym występowaniu przeciwko popełniającym rabunki, zabójstwa, podpalenia i dopuszczającym się bezprawnego odwetu (*unrechte Widersage*). To ostatnie zachowanie polegało na bezprawnym i samowolnym zaatakowaniu ziem, ludzi i majątków, panów, rycerzy, służebników, miast, duchownych, świeckich, Żydów i chrześcijan na drogach, poddanych króla rzymskiego i czeskiego Waclawa IV oraz wystawców dokumentu. W celu zachowania w ten sposób naruszanego pokoju i spokoju oznajmili o zawarciu porozumienia z księciem i panem Jostem, margrabią i panem ziemi morawskiej oraz panem Mikołajem, biskupem ołomunieckim. Jego normatywną treść sformułowano w sześciu, niewyodrębnionych redakcyjnie, punktach.

³³ Przedstawił to obrazowo na dwóch wykresach K.J. Heinisch, *op. cit.*, s. 90 nn.

³⁴ Jobst, też Jodok lub Jodokus. Syn brata Karola IV (króla Czech, króla Germanów i cesarza Rzymian), Johanna Heinricha, w latach 1355–1375 margrabiego Moraw. Jost był od 1375 r. margrabią Moraw, od 1397 Brandenburgii i w latach 1410–1411 królem niemieckim. Prokop był margrabią morawskim w latach 1375–1405. Obaj bracia byli z sobą skonfliktowani.

³⁵ Nikolaus von Riesenburg 1389–1397. *Handbuch der historischen Stätten...*, s. 730. Przed nim Johannes X Soběslav 1387.

³⁶ Waclaw IV z dynastii luksemburskiej. Ur. 1361, zm. 1419. Król Czech od 1363 i król niemiecki od 1376 r.

³⁷ Jego obecność na zjeździe w Osoblodze jest mało prawdopodobna, choć niektórzy autorzy tak sądzą, np. J. Horwat, *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.*, Rzeszów 2002, s. 200.

W pierwszym określono skutki prawne popełnienia najcięższych przestępstw. Postanowiono, że kto w ziemiach, na drogach i majątkach wystawców dokumentu, poprzez rabunek, morderstwo, podpalenie albo bezprawny odwet, dokona napaści i spowoduje szkody, ten zostanie uznany przez wszystkich konfederatów (książąt) i każdego z osobna za wroga. W konsekwencji zobowiązali się do solidarnego ścigania i osądzenia jako szkodliwych i zło czyniących ludzi i rabusi, we wszystkich swoich miejscowościach i ziemiach, bez względu na zagrożenie, w taki sposób, jakby sami byli obiektem napaści. Czyny takie uznano zatem za godzące bezpośrednio w osobę i majątek księcia, a więc w istocie zbliżone do konstrukcji *crimen lesae majestatis*.

W drugim punkcie uregulowano konsekwencje proskrypcji. Postanowiono, że kto w ziemiach, państwach i okręgach książąt zostanie wypisany, wywołany i wyliczony, zgodnie z ziemskim zwyczajem, jako szkodliwy człowiek, to jeśli zjawi się albo będzie obecny w książęcych państwach, okręgach i ziemiach — tj. w twierdzach, miastach, targach, wsiach i innych miejscach — ma być pojmany i osądzony zgodnie z prawem regulującym rabunek i tym podobne zbrodnicze czyny, bez żadnej zwłoki, sprzeciwu i jakiegokolwiek zagrożenia.

W trzecim uregulowano sposób komunikowania się skonfederowanych książąt z margrabią morawskim w wyżej wymienionych sprawach. Chodzi tu bez wątplenia o starszego margrabiego. Książęta wspólnie i każdy z osobna zobowiązali się do powiadamiania w formie pisemnej margrabiego Moraw i pana tej ziemi w Brnie, Josta, o rabusiach, wypisanych, wyliczonych i wywołanych³⁸. Jost miał z kolei obowiązek o tych aktach przemocy powiadomić wszystkich w państwie, ziemi i biskupstwie Moraw, zgodnie ze zwyczajem i prawem ziemi morawskiej. Miał to czynić niezwłocznie i bez przeszkód.

W czwartym uregulowano sposób postępowania z osobami, które dokonywały napaści i szkód, ale zamieszkiwały w zamkach, twierdzach i miastach innych osób albo posiadały własne zamki, miasta i twierdze w ziemiach i okręgach, z których dokonywały rabunków i napaści. Gdzie ktoś nie przeciwstawi się niezwłocznie popełniającym rabunki i napaści albo obrabowanemu i poszkodowanemu uczyni niezdolnym do złożenia skargi, wówczas „książę i pan tej konfederacji”, w którego ziemi takie twierdze, zamki i miasta są położone, zobowiązany został owego rabusia oraz jego zamki, twierdze i miasta ścigać i atakować oraz następnie osądzić zgodnie z prawem dotyczącym rabunków. Miał również zapewnić poszkodowanemu rekompensatę jego szkód i strat. Jeśli dałoby się to osiągnąć, zrabowany majątek miał mu zostać w całości zwrócony i zasądzony albo oddany w posiadanie. Należało mu przy tym zapewnić obronę i ochronę przed wszelkimi zagrożeniami.

W piątym punkcie uregulowano postępowanie w sprawie zrabowanego majątku i poniesionych przez poszkodowanych szkód. Każdy, kto był sprawcą ra-

³⁸ K. Wutke, *op. cit.*, Tafel XI.

bunku, napadu i szkody w jakiegokolwiek ziemi i okręgu księcia i pana zawartej konfederacji, i dokądkolwiek zrabowane przedmioty zostały przeniesione i przewiezione, ma być ścigany przez każdego skonfederowanego księcia i pana z całą powagą, w taki sposób, jakby dotyczyły one jego samego. Wszystko, co byłoby przedmiotem rabunku, napadu i szkody ze strony rabusiów i złoczyńców, miało zostać zwrócone i zrekompensowane poszkodowanym. Takich rabusiów i szkodliwych ludzi należało osądzić tak, jak wymagało tego prawo dotyczące rabusiów i złoczyńców, bez żadnej zwłoki i przeszkody.

W szóstym uregulowano kwestię oskarżenia o popełnienie przestępstwa. Kto osobie niepomawianej zarzuciłby, że jest rabusiem i złoczyńcą, należało mu tego zakazać i powiadomić pomówionego, że ma udzielić odpowiedzi prawnej przed swoim panem i sądem, gdzie ma osiadłość. Miał tego dokonać w ciągu „trzech czternastu dni”, czyli 42 dni albo 6 tygodni, w obecności skarżącego, który uważał się za poszkodowanego, albo jego posłańca (*Bote*).

We wszystkich punktach sformułowane zostały tylko ciężące na książętach śląskich obowiązki dotyczące zwalczania przestępczości. Wyjątkowo w punkcie trzecim do obowiązku książąt śląskich powiadamiania margrabiego o proskrybowanych w ich księstwach, dołączono obowiązek margrabiego powiadamiania o tym mieszkańców ziemi morawskiej i biskupstwa morawskiego (ołomunieckiego). Postanowienia te dowodzą w praktyce jednostronnego zobowiązaniowo charakteru tej konfederacji, jednak o dużym znaczeniu dla drugiej (morawskiej) strony tego kontraktu. Nie było bowiem dla niej obojętne to, czy naruszycciele pokoju ziemskiego będą zwalczani z całą surowością prawa w sąsiednich księstwach śląskich.

7. Antecedencje śląskie

W literaturze przedmiotu panuje przekonanie, że śląsko-morawską konfederację z 1389 roku poprzedzała konfederacja samych książąt śląskich, zawarta w 1388 albo 1387 roku. Z roku 1388 brakuje jednak informacji źródłowych potwierdzających to przypuszczenie, natomiast dla roku 1387 dysponujemy takimi o zjeździe śląskich książąt i panów, odbytym we Wrocławiu w czwartek przed *purificacionis* (*Marie purificatio* — 2 lutego), czyli 31 stycznia 1387 roku³⁹. Wzięli w nim udział książęta (*herczogen*), wymienieni w następującej kolejności: biskup wrocławski,

---

³⁹ Pierwsza karta księgi zatytułowanej *Liber civitatis rationum de anno 1387*, [w:] *Henricus Pauper. Rechnungen der Stadt Breslau von 1299–1358, nebst zwei Rationarien von 1386 und 1387, dem Liber Imperatoris vom Jahre 1377 und den ältesten Breslauer Statuten*, Codex Diplomaticus Silesiae, t. 3, Breslau 1860, s. 121–122. Dalszy ciąg zawartego na niej opisu tego zjazdu zamieścił Klose, *Von Breslau. Dokumentierte Geschichte und Beschreibung. In Briefen, Zweiten Bandes zweiter Theil*, Breslau 1781, s. 402–406.

Ludwik brzeski, Przemysław cieszyński, Siemowit cieszyński, Ruprecht legnicki, Waclaw (*Vinczl*) legnicki, Przemko opawski, Henryk brzeski z Blizną i jego syn Henryk. Ten wykaz książąt budzi pewne wątpliwości. Wymieniono bowiem na szóstym miejscu księcia legnickiego Waclawa, którego na podstawie dotychczasowej wiedzy genealogicznej nie można uznać za innego księcia legnickiego niż wymienionego na pierwszym miejscu biskupa wrocławskiego. Henryk brzeski z Blizną burzy natomiast porządek starszeństwa, mając w tym czasie 44 lata, a więc będąc starszym od wyprzedzającego go Ruprechta. Jest jednak bardzo prawdopodobne, że wymieniono go na tym miejscu w związku z ostatnim w tym wykazie jego synem Henrykiem, który liczył w tym czasie 18 lub 19 lat. Był to Henryk IX książę chojnowski, lubiński i oławski⁴⁰. Z powodu młodego wieku poprzedzał go zatem starszy książę i ojciec z linii brzeskiej. Poza książętami wymieniono także trzech panów (*herren*). Byli to: Potha von Czastolowicz, Frederich vom Pechwinkel i Gocze von Burschnicz. Ich udział w elitarnym gronie piastowskich książąt Śląska oraz książąt opawskich z dynastii Przemyślidów wymaga wyjaśnienia.

Putą z Častolovic Starszy urodził się w 1345 roku. Pochodził ze staroczeskiego rodu wielkopańskiego, który od połowy XIV wieku miał siedzibę w dorzeczu Dzikiej Orlicy. Należały do niego zamki: Častolovice, Skuhrov i Borohrádek. Jego ojciec zrobił wielką karierę w służbie Karola IV, pełniąc m.in. urząd starosty królewskiego w Luxemburgu i wójta w Górnych Łużycach. Kontynuował ją jego syn, który w Czechach pełnił funkcję sędziego ziemskiego, a w latach 1369–1376 piastował w imieniu cesarza i króla Czech urzędy starosty (*capitaneus*, *hauptman*) w Kłodzku i Ząbkowicach. Jednak w 1378 roku Ziemia Kłodzka i Weichbild Ząbkowicki zostały zastawione margrabiemu morawskiemu Jostowi, który ustanowił w nich własnego starostę, we władaniu zastawniczym którego pozostały do 1388 roku. W latach 1369–1378 był też zwierzchnikiem cesarskiej kamery (*domini imperatoris Romanorum camere magister*, *cammermeister*)⁴¹. Ponadto od 1377 był starostą Brandenburga, natomiast od 1384 roku — Luxemburga. Zmarł w 1397 roku. Wydaje się zatem, że na owym zjeździe reprezentował króla czeskiego oraz pośrednio Ziemię Kłodzką i Weichbild Ząbkowicki.

Frederich vom Pechwinkel występuje po raz pierwszy w formule świadków dokumentu wystawionego przez Karola IV w dniu 11 października 1369 roku w Świdnicy, zapewne na zwołanym w tym celu sejmiku ziemskim, w którym zostały potwierdzone wolności Księstwa Świdnickiego i Jaworskiego po złożonym przez miejscowe stany hołdzie ewentualnym⁴². Wymieniono go w elitarniej grupie burgrabiów, przejawiających tendencję do przekształcenia się w odrębny stan wyższej szlachty, jako burgrabiego Jeleniej Góry (*burgraven* *czu* *Hirschberg*). Występuje

⁴⁰ Ur. 1369, zm. 1419/1420. K. Jasiński, *op. cit.*, t. 1, s. 203–204.

⁴¹ C. Grünhagen, H. Markgraf, *Lehns = und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, Zweiter Theil, Leipzig 1883, (GM II) s. 176.

⁴² GM I, s. 512–514. G. Croon, *Die landständische Verfassung von Schweidnitz-Jauer. Zur Geschichte des Ständewesens in Schlesien*, Breslau 1912, s. 177–178, nr 11.

także w formule świadków dokumentu wystawionego w Świdnicy 6 maja 1393 roku, potwierdzającego sprzedaż folwarku w weichbildzie świdnickim⁴³. Chodzi tu zatem o przedstawiciela szlachty Księstwa Świdnickiego i Jaworskiego, które w tym czasie miało już status dziedzicznego księstwa Korony Czech, podległego bezpośrednio królowi czeskiemu jako księciu świdnicko-jaworskiemu.

Gocze von Burschnicz pochodził ze szlacheckiego rodu niemieckiego Borschnitzów, który pojawił się w źródłach śląskich w latach osiemdziesiątych XIII wieku⁴⁴. Z biegiem czasu jego członkowie uzyskali posiadłości ziemskie nie tylko w Księstwie Wrocławskim, lecz także Brzeskim, Oleśnickim, Ziębickim i Świdnickim, piastując eksponowane urzędy książęce, królewskie i stanowe (starosty, kasztelana, asesora sądu ziemskiego, sędziego dworskiego). Gocze de Borsnicz wystąpił w dokumencie z 8 kwietnia 1385 roku, wydanym przez księżnę Agnieszkę w Świdnicy, potwierdzającym ustanowienie zastawu dla żony ziemianina przez jej męża w majątku Żelowice (*Selewicz*), w obecności opiekunów (*tutores*), wśród których jako pierwszy występuje właśnie ów Gocze⁴⁵. Zapewne jest on tożsamy z Gocze von Praus (Kołaczków koło Niemczy), który w 1400 roku był starostą niemczańskim⁴⁶. Był on najprawdopodobniej drugim przedstawicielem ziemian Księstwa Świdnickiego i Jaworskiego na tym zjeździe.

Wydaje się zatem, że trzyosobowa grupa panów, wymieniona po książętach wśród uczestników tego wrocławskiego zjazdu, reprezentowała terytoria, które na Śląsku bezpośrednio podlegały królowi Czech.

O przedmiocie obrad tego zjazdu wiadomo tylko tyle, że niejaki Bartusch von Wezinburg⁴⁷ oskarżył w obecności zgromadzonych miasto Wrocław, w trzypunktowej pisemnej skardze, o działania skierowane przeciwko jego osobie, współpracującym z nim osobom oraz jego majątkowi, w związku z oskarżeniem go przez jego dziedzicznego pana, księcia oleśnickiego Konrada II, o udzielanie schronienia złym ludziom i ich majątkom. Bartusch podkreślał, że zwracał się wielokrotnie z „prośbą o pokój” do rajców wrocławskich, którzy go udzielali albo nie, ale następnie współdziałających z nim ludzi więzili i osądzali. Ponadto bronili swojego mieszczanina, który ukradł mu jego majątek. W odpowiedzi wrocławianie stwierdzili, że mieszczanin kupił od Bartuscha majątek ziemski, ale później został przez niego pojmany „w pokoju ziemskim” (*im Landfriede*) przez Bartuscha, maltretowany i zmuszony do poręczenia kwoty 600 marek. Stało się to, jak wyraźnie podkreślili, po uchwaleniu i zaprzysiężeniu pokoju ziemskiego (*Nachdem aber der Landfriede geschlossen und beschworen war*). Po odzyskaniu wolności złożył we Wrocławiu skargę sędzie-

⁴³ T. Jurek, *Landbuch księstw świdnickiego i jaworskiego, tom II, 1385–1395*, Poznań 2000, nr 1301.

⁴⁴ T. Jurek, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1998, s. 207–209.

⁴⁵ T. Jurek, *Landbuch...*, nr 32.

⁴⁶ T. Jurek, *Obce...*, s. 207–209.

⁴⁷ Bartusch von Weissenburg wraz z innymi rozbójnikami w 1390 r. zajął przemocą Oleśnicę, stolicę Księstwa Oleśnickiego Konrada II.

mu femy (*Femrichter*) i ławnikom (*Femschöppen*), którzy rozpatrując sprawę, powoływali się na postanowienia pokoju ziemskiego (*nach Ausweisung des Landfriedens*). Odpowiedź rajców wrocławskich wskazuje, że konfederację, której celem było zachowanie pokoju ziemskiego, zawarto już wcześniej, przed 1387 rokiem. Konfederacja ta powołała do życia nieznane dotychczas na Śląsku sądy femy, które utworzono już wcześniej w zachodniej części Niemiec, zwłaszcza w Westfalii.

8. Antecedencje morawskie

Jako główną przyczynę powstania konfederacji z 1389 roku wskazuje się politykę margrabię morawskiego Prokopa, młodszego brata Josta⁴⁸. Po śmierci ojca w 1375 roku, cesarskiego brata Jana Henryka, który od 1355 roku był margrabią Moraw, Prokop skierował swoje działania, nie bez aprobaty króla czeskiego Wacława IV, przeciwko biskupowi i kapitule katedralnej w Ołomuńcu. W obronie kościoła morawskiego stanął jego brat Jodok (Jost). Po śmierci biskupa ołomunieckiego Piotra III w 1387 roku obu braci połączyła sprawa obsadzenia wakującego stanowiska przez ich brata, Jana Sobiesława. Ciesząc się poparciem króla Wacława, oraz nie stroniąc od stosowania przemocy, plan ten początkowo powiódł się, ale pokrzyżował go papież, powołując na to miejsce biskupa Konstancji, Mikołaja von Riesenburg. Jego nominacja została wystawiona 27 marca 1387 roku, jednak do Ołomuńca, z powodu sprzeciwu króla Czech i margrabiów morawskich, przybył 26 kwietnia, a intronizacja nastąpiła dopiero 16 grudnia 1388 roku. Grożącą wybuchem wojny domowej sytuację usiłowano uspokoić konfederacją, mającą na celu zachowanie pokoju ziemskiego (*pax terrae*), zawartą w Pradze 17 kwietnia 1388 roku przez króla Czech Wacława IV, króla Węgier Zygmunta oraz margrabię Moraw Jodoka⁴⁹. 20 maja poszerzono ją o kolejnego uczestnika, księcia zgorzeleckiego i margrabię Łużyc Jana, syna cesarza Karola IV⁵⁰. W dniu 20 grudnia 1388 roku została zawarta konfederacja (*einunge und ordenunge*) margrabiów Jodoka i Prokopa z biskupem ołomunieckim Mikołajem oraz z 58 morawskimi panami ziemskimi⁵¹. Była to pierwsza konfederacja regulująca szczegółowo zasady pokoju ziemskiego na Morawach. Na uwagę zasługuje brak wśród jej sygnatariuszy książąt opawskich, co dowodzi ich ścisłych już związków politycznych z książętami śląskimi i Księstwem Górnego i Dolnego Śląska oraz słabnących z Margrabstwem Moraw. Do tego przyczyniło się niewątpliwie władanie przez nich nie-

⁴⁸ P.G. Wolny, *op. cit.*, s. 183 nn. O sytuacji politycznej Moraw pod rządami dynastii luksemburskiej pisze obszernie J. Meznik, *Lucemburska Morawa 1310–1423*, Praha 1999.

⁴⁹ CDEM, Bd. XI, nr 474.

⁵⁰ *Ibidem*, nr 477.

⁵¹ *Ibidem*, nr 529.

którymi terytoriami śląskimi, zwłaszcza Księstwem Raciborskim od 1336 roku. Zwraca też uwagę pierwszoplanowa rola margrabiego Jodoka, określanego tu mianem starszego, wyrażająca się w posiadaniu zwierzchnich uprawnień, które nie przysługiwały jego młodszemu bratu. Sprawia to wrażenie funkcjonowania niedziału braterskiego. Zwierzchni status Jodoka jest też widoczny w konfederacji z 1389 roku, choć w dotychczasowych opracowaniach zwraca się uwagę, że była ona skierowana przeciwko Prokopowi.

9. Dalsze losy konfederacji z 1389 roku

O funkcjonowaniu konfederacji w roku jej uchwalenia nie posiadamy żadnych wiadomości. Natomiast z następnego roku pochodzi wzmianka o wydatkach rady miejskiej Zgorzelca z 26 marca na podróż czterech wysłanników do Wrocławia, w związku z pertraktacjami księcia zgorzeleckiego Jana z książętami polskimi w sprawie pokoju ziemskiego (*versus Wratislaviam propter negocia domini nostri ducis ad duces Polonie propter lentfredę*)⁵². Wynika z niej, że z perspektywy łużyckiej książąt śląskich utożsamiano z książętami polskimi. Ponadto sugeruje ona, że celem tego zjazdu mogło być poszerzenie na Łużycę (Górne) mocy obowiązującej konfederacji z 1389 roku. Z 12 kwietnia 1390 roku pochodzi też wiadomość o odbytym w Brzegu zjeździe Władysława opolskiego i Mikołaja opawskiego, na którym w obecności Ludwika brzeskiego został zawarty układ o nieznanej treści⁵³. Po formalnym wygaśnięciu konfederacji w kwietniu 1391 roku Konrad oleśnicki zawarł w Miliczu w dniu 7 sierpnia (albo wcześniej, 20 czerwca) pokój z wysłannikami króla polskiego, Władysława Jagiełły, także w imieniu Henryka głogowskiego, który miał obowiązywać do św. Marcina, czyli do 11 listopada tego roku⁵⁴. 26 lipca 1393 roku w Nowym Mieście Korczynie Władysław Opolczyk zawarł z kolei zawieszenie broni z Władysławem Jagiełłą⁵⁵. W dniu 19 lutego 1395 roku książę Waclaw legnicki, czyli biskup wrocławski, usprawiedliwiał księcia Władysława opolskiego, który nie mógł przybyć na planowany zjazd książąt w biskupiej Nysie⁵⁶. Natomiast w następnym roku, 30 marca, Władysław Opolczyk usprawiedliwiał swoją nieobecność na planowanym w dniu 9 kwietnia 1396 roku zjeździe w Brzegu, na którym miano dokonać wyboru nowego starszego związko-

⁵² *Codex Diplomaticus Lusatie Superioris III enthaltend die ältesten Görlitzer Ratsrechnungen bis 1419*, R. Jecht (red.), Görlitz 1905–1910, s. 155.

⁵³ *Urkunden der Stadt Brieg, urkundliche und chronikalische Nachrichten über die Stadt Brieg, die dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter bis zum Jahre 1550*, C. Grünhagen (red.), [w:] *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. 9, Breslau 1870, nr 524.

⁵⁴ M. Dogiel, *Codex Diplomaticus Poloniae*, t. 1, supplement do t. 1, p. II, 1391.

⁵⁵ *Ibidem*, 1393.

⁵⁶ Wzmianka zamieszczona w Zbiorze Senitzza (*P.A. Senitzische Sammlung*), AP Wrocław.

wego (*einen eldisten der fürsten eynunge czu kysen*), czyli zwierzchnika konfederacji⁵⁷. Został nim ostatecznie jeszcze w tym roku Konrad oleśnicki⁵⁸. W następnym roku kilkunastu książąt śląskich z biskupem Wacławem i Ludwikiem brzeskim na czele zawarło układ z Władysławem Jagiełłą w sprawie wzajemnej ochrony granicy przed jej naruszeniami⁵⁹. Znalazło się w nim postanowienie, że książę śląski za wrogie wystąpienia przeciw Polsce, na skargę króla polskiego lub jego baronów, miał odpowiadać przed Przemkiem cieszyńskim. W 1399 roku ponownie książęta śląscy, z księciem Przemkiem cieszyńskim na czele, zawarli kolejny układ z królem polskim, choć już w innej sprawie⁶⁰. Problem polega na tym, że nie wiadomo, czy chodzi o prolongowaną konfederację z 1398 roku albo wcześniejszą, czy o nową, związaną w latach 1391–1397. Trzeba również pamiętać o możliwości odbywania zjazdów książęcych poza organizacyjną formą konfederacji. Rozstrzygnięcie tego dylematu wymaga podjęcia szczegółowych i pogłębionych studiów, istotnych zwłaszcza w kontekście wyraźnej intensyfikacji relacji książąt śląskich z Królestwem Polskim w tym okresie.

10. Uwagi ogólne

Zawarcie śląsko-morawskiej konfederacji w 1389 roku było wyrazem nasilającej się w tym stuleciu potrzeby zapewnienia w krajach Korony św. Wacława porządku i bezpieczeństwa, stale zagrożonego przez konflikty polityczne między poszczególnymi dynastiami panującymi i członkami rodziny panującej, przy udziale zyskujących na coraz większym znaczeniu zbiorowych podmiotów życia publicznego, jakimi były stany: duchowieństwo, ziemianie i miasta. Królestwo Czeskie było politycznym związkiem krajów o różnej przeszłości ustrojowo-prawnej, które ponadto same nie były politycznie zunifikowane. Dotyczy to przede wszystkim Śląska, składającego się w tym czasie z kilkunastu księstw o niejednakowym statusie, ale także Moraw, w których bezpośrednio polityczne władztwo zostało podzielone między konkurujących z sobą dwóch margrabiów i biskupa ołmunieckiego, który uzyskał stanowisko księcia na terytoriach należących do biskupstwa morawskiego, analogiczne do biskupa wrocławskiego. Rozwijającą się w tak sprzyjających warunkach przestępczość — zwłaszcza o charakterze zorganizowanym i zbiorowym oraz zagrażającym życiu, zdrowiu i majątkowi całej ludności, nie wyłączając grup społecznych najbardziej uprzywilejowanych — trzeba było zwalczać nie tylko w skali

⁵⁷ *Ibidem*. Także AP Wrocław, sygn. D 313.

⁵⁸ Dokumenty Księstwa Oleśnickiego, sygn. E F. Oels I. 1.b. AP Wrocław.

⁵⁹ 12 VI 1397, d.d. Prope molendinum Lubnicense. Boniecki et Bobowski, *Codex Diplomaticus Poloniae*, t. 4, Res Silesiacaе, Varsoviae 1887. Tylko wyciąg z tego dokumentu opublikował F. Sommersberg, *Silesiacarum Rerum Scriptores aliquod adhuc inediti*, t. 2, p. XI, Leipzig 1729, s. 87.

⁶⁰ M. Dogiel, *CDP*, t. 1, s. 540.

lokalnej i regionalnej, ale także ponadregionalnej. Omawiana konfederacja została zawarta na zjeździe książąt śląskich, zwanym w tym czasie wiecem książęcym (*colloquium principum*) albo sejmem książęcym (*dieta ducalis, Fürstentag*), odbytym w miejscowości na Morawach. W ich składzie znaleźli się książęta opawscy, co dowodzi ich politycznej przynależności do Śląska i związku książąt śląskich, choć nie należeli do rodzimej dynastii piastowskiej. I nie miał tu decydującego znaczenia fakt władania przez nich śląskim Księstwem Raciborskim. Związano ją z inicjatywą margrabiego morawskiego i biskupa ołmunieckiego oraz książąt śląskich, bez widocznego udziału króla Czech Wacława IV, którego tylko zdawkowo wymieniono w akcie konfederacji. Uwierzytelniony przez książąt śląskich dokument zawierał jednostronne zobowiązanie wobec najstarszego margrabiego i biskupa ołmunieckiego do solidarnego zwalczania najcięższych przestępstw na terytoriach podległych ich zwierzchnictwu, czyli w praktyce na przeważającej części Śląska, ale bez terytoriów podlegających bezpośrednio królowi czeskiemu oraz tych książąt, którzy nie byli jego sygnatariuszami. Na margrabim morawskim ciążył tylko jeden obowiązek, mianowicie proklamowania w całych Morawach proskrybowanych w księstwach śląskich, o których został powiadomiony przez skonfederowanych książąt. Należy podkreślić, że dokument z 1389 roku był nie tylko aktem konfederacji, lecz także aktem normatywnym, określającym, jakie zachowania stanowią naruszenie pokoju ziemskiego, jakie rodzą skutki prawne, kto jest uprawniony i zobowiązany do ich zwalczania, w jaki sposób oraz według jakiego zwyczaju i prawa należy ścigać, sądzić i karać przestępców, w jaki sposób informować o popełnionych przestępstwach, jak rekompensować szkody majątkowe oraz postępować w przypadku oskarżenia o popełnienie najcięższych przestępstw. W związku z tym dokument ów należy zaliczyć do kategorii źródeł prawa określanych mianem Landfriedów, czyli pokojów ziemskich. Jego celem było bowiem zapewnienie pokoju ziemskiego przez określenie zasad organizacyjnych i reguł postępowania, zmierzających do zwalczania naruszających go zachowań i zaniechań, które obowiązywały wszystkich na określonym terytorium i w wyznaczonym czasie.

Die Schlesisch-Mährische Konföderation aus dem Jahre 1389

Zusammenfassung

Die Föderationsakte zwischen den schlesischen Fürsten und dem mährischen Markgrafen, und dem Bischof von Olmütz von 1389 sowie die mit ihr verbundenen Quellendokumente dieser Zeit dienten dazu, den verfassungsrechtlichen Inhalt dieser Konföderation zu schildern. Der Verfasser gelangt zu dem Schluss, dass sie zu der Kategorie der Landfrieden gehört, also zu den Normakten, die die Bekämpfung der Verbrechen regelten, die in einer bestimmten Zeit und auf bestimmten Gebieten Bedrohung für das Leben und Vermögen ihrer sämtlichen Einwohner darstellten. Die Regelungen des Landfriedens betrafen hauptsächlich die schlesischen Territorien der Fürsten, die Unter-

zeichner dieser Konföderation waren. Im Falle der in Schlesien eingetragenen oblag jedoch dem mährischen Markgrafen und dem Bischof von Olmütz die Pflicht, diese in Mähren zu verfolgen und zu bestrafen. Die Konföderation sollte lediglich zwei Jahre gelten, aber viele Autoren vertreten die Meinung, dass sie vielleicht verlängert wurde. Ob es jedoch tatsächlich der Fall war, werden erst die weiteren detaillierten Studien der schlesischen und mährischen Quellen bestätigen können.